

Ποιο είναι το μεγαλύτερο καταφύγιο της Αττικής που χωρά 1.300 άτομα. Που βρίσκονται οι αθέατες στοές της Αθήνας και τι συμβαίνει με την υπόγεια Βουλή. Φωτογραφίες

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Οικολογία & Κλιματική Κρίση, Αρχιτεκτονική & Περιβάλλον (χλωρίδα-πανίδα) / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός

Πόσα καταφύγια υπάρχουν στην Αττική, πού βρίσκονται και σε τί κατάσταση, πόσα από αυτά είναι ενεργά και προσβάσιμα, επικοινωνούν με τις υπόγειες στοές της Αθήνας, ποια η σύνδεση με το πολυκατάστημα Άττικα στο κέντρο της πρωτεύουσας και ποια η μοίρα τους από εδώ και στο εξής; Η αρχική φωτογραφία δείχνει δεξιά μια είσοδο καταφυγίου του 1938 κοντά στο Πανεπιστήμιο. Ο κόσμος από πάνω περπατά αμέριμνος. Ο ερευνητής και αρθρογράφος, Κωνταντίνος Κυρίμης, ο οποίος έχει ερευνήσει ενδελεχώς δεκάδες καταφύγια ξεδιπλώνει στο Reader την ιστορία και τα μυστικά των υπόγειων αυτών χώρων που κατασκευάστηκαν για να μας προστατεύσουν από τους εχθρούς, τους... συμμάχους και τους εαυτούς μας.

Ένα από τα μεγαλύτερα είναι του Λυκαβηττού που φτάνει τα 500 τ.μ., ενώ το καταφύγιο επί της Καραγεώργη Σερβίας, μας λέει, είναι περίπου 400 τ.μ. με 20 βοηθητικούς χώρους.

Πότε και πώς ξεκινήσατε την έρευνά σας στα καταφύγια;

Μου άρεσε από μικρός η ιστορία, ήταν το αγαπημένο μου μάθημα στο σχολείο. Ξεκίνησα το 2004 να αρθρογραφώ στον σχετικό ειδικό Τύπο, κάτι που συνεχίζω ακόμα. Επίσης μου αρέσουν οι εξερευνήσεις και όταν το 2012 έτυχε να επισκεφθώ για πρώτη φορά ένα καταφύγιο μού έκανε μεγάλη εντύπωση και άρχισα να αναρωτιέμαι γενικότερα για αυτά και να ψάχνω. Στην πορεία διαπίστωσα ότι δεν υπήρχε κάποια εξειδικευμένη βιβλιογραφία, ό,τι πληροφορίες μπορούσα να βρω για τα καταφύγια ήταν αποσπασματικές και γενικές. Όταν συνειδητοποίησα πόσο σημαντικά ήταν τα καταφύγια εκείνη την εποχή, θεώρησα ότι ήταν ιστορική αδικία να μην υπάρχει καταγεγραμμένη αυτή η πτυχή της ιστορίας μας, έτσι ανέλαβα να «διασώσω» την ιστορική της μνήμη.

Αποφασίσατε λοιπόν να εκδώσετε βιβλία για τα καταφύγια.

Τα βιβλία προέκυψαν στην πορεία. Αρχικά ξεκίνησα να κάνω έρευνα για δικό μου ενδιαφέρον. Διαρκώς εμπλούτιζα το αρχείο μου και τελικώς (για να είναι διαθέσιμη και σε μεταγενέστερους ερευνητές η πληροφορία που συγκέντρωσα) έγραψα ένα βιβλίο. Το εξέδωσα σε πολύ περιορισμένα αντίτυπα με σκοπό να τα δωρίσω σε βιβλιοθήκες, στρατιωτικούς οργανισμούς, μουσεία, ιστορικά αρχεία,

κ.ά., ώστε να διασωθεί το ιστορικό αποτύπωμα αυτών των χώρων και η φιλοσοφία τους. Προσέφερα τα βιβλία στους φορείς που έπρεπε και κάποια ελάχιστα τα διαθέτω, αν κάποιος ενδεχομένως τα ζητήσει.

Πώς μπορεί κάποιος να βρει παλιά καταφύγια;

Εσείς πώς τα βρίσκετε; Δεν υπάρχει πουθενά μια πηγή που να οδηγεί στα καταφύγια, ποια είναι και που βρίσκονται. Για να τα βρω, συνεργάζομαι με άλλους ιστορικούς ερευνητές, κοιτάζω κάποιες ανοιχτές πηγές, αναφορές σε βιβλία, αρχεία στρατιωτικών και άλλων υπηρεσιών, βιβλιοθήκες και όπου υπάρχουν ψήγματα ιστορίας. Μετά το πρώτο βιβλίο με πλησίασαν πολλοί αναγνώστες που είχαν πληροφορίες από γονείς κλπ., για να μου πουν που αλλού υπάρχουν καταφύγια, να μαζέψω υλικό. Η δυσκολία δεν έγκειται μόνο στο να βρεις την τοποθεσία ενός καταφυγίου, αλλά και στο χρόνο και την προσπάθεια να πάρεις την άδεια από τον αρμόδιο φορέα για να μπεις μέσα.

Ο Κωνσταντίνος Κυρίμης μέσα σε στενή στοά 30 μέτρων, σε καταφύγιο κοντά στον Σταθμό Λαρίσης

Τα έχετε χαρτογραφήσετε μέσα στα βιβλία σας;

Για κάποια γράφω ακριβώς πού είναι, για αρκετά όμως γράφω προσεγγιστικά. Μου

έχει τύχει πολλές φορές να επισκεφθώ έναν τέτοιο χώρο, αλλά να μου έχουν θέσει όρο να μην αναφέρω την ακριβή τοποθεσία. Π.χ. αιτούμενος επίσκεψη σε ένα ιδιωτικό καταφύγιο, η διαχειρίστρια δεν ήθελε να μου πει πού είναι το καταφύγιο, γιατί φοβόταν ότι αν γίνει πόλεμος θα της κάνουν «επίθεση» από τις διπλανές πολυκατοικίες να το καταλάβουν και δεν θα μπορούν να προφυλαχθούν οι ίδιοι οι ένοικοι. Όσο παράλογα και αν ακούγονται αυτά, οφείλω να τα σέβομαι.

Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζετε κατά την έρευνά σας και αν υπάρχουν περιπτώσεις που έχετε κινδυνεύσει;

Ξεπερνώντας το γραφειοκρατικό κομμάτι, που μας τρώει τον περισσότερο χρόνο (κυρίως αν το καταφύγιο ανήκει σε δημόσιο φορέα), όταν μπούμε μέσα, η κατάσταση μπορεί να ποικίλλει από κάτι εντελώς ακίνδυνο -όπως το υπόγειο μιας πολυκατοικίας- μέχρι έναν χώρο με παλιά πυρομαχικά, σκουριασμένα συρματοπλέγματα, οροφή διαλυμένη, κλπ. Επίσης αν ο χώρος είναι ανοιχτός δεν ξέρεις τί περιθωριακά άτομα μπορεί να είναι μέσα. Παράλληλα, μπορεί να βρούμε πεθαμένα ζώα και να είναι δύσκολο να αναπνεύσεις εκεί κάτω. Άρα από αστεία μέχρι επικίνδυνα.

Έχετε βρει αντικείμενα παρατημένα από εκείνη την εποχή;

Είναι σπάνιο, γιατί σχεδόν πάντα κάποιος τα έχει βρει πριν από εσένα. Έχει τύχει να βρούμε παλιές εφημερίδες, κονσέρβες από τις οποίες μπορείς να χρονολογήσεις γεγονότα. Κάθε πράγμα εκεί μέσα μπορεί να σου ξεκλειδώσει μια ιστορία.

Μπαίνετε μόνος μέσα;

Όχι, θα ήταν μια πάρα πολύ κακή ιδέα αυτό. Στην καλύτερη περίπτωση είμαστε δυο άτομα, ένας να καταγράφει και ένας να φωτογραφίζει. Έχει τύχει να πάμε έως και τέσσερις, σε συγκεκριμένη περίπτωση που χρειαζόταν κατάβαση με ειδικό εξοπλισμό. Αντίστοιχα, χρειάζεται ενισχυμένη ομάδα, όταν επίκειται εξερεύνηση σε μεγάλο χώρο ή σε άγνωστη περιοχή. Έχω μια ομάδα από 4-5 φίλους/συνεργάτες τους οποίους εναλλάσσω από αποστολή σε αποστολή.

Πώς αντιμετωπίζουν οι άλλοι την έρευνά σας ;

Ποικιλοτρόπως. Από το να βοηθήσουν με ζωηρό ενδιαφέρον, μέχρι αδιαφορία (που είναι κάτι σύνηθες) ή να μου κάνουν και παρατήρηση. Κάποτε είχα στείλει μια επιστολή αιτούμενος να μπω σε χώρο ενός εργοστασίου και η υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων μου απάντησε πως όχι μόνο δεν μου δίνει την άδεια αλλά και ότι πολύ κακώς που ασχολούμαι κιόλας. Δηλαδή μια αντιμετώπιση, του στιλ «δεν κάνει, δεν πρέπει, γιατί τα σκαλίζεις, κλπ.».

Κατάβαση σε φρεάτιο καταφυγίου (βάθους 25 μέτρων), σε ναυτικό οχυρό

Σε πόσα καταφύγια έχετε μπει;

Πάνω από 80 στην Αττική. Έχω μπει και στην υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά η επίσημη έρευνά μου περιορίζεται στην Αττική. Πότε έχουμε τα πρώτα καταφύγια; Το 1936. Είναι η εποχή που έχει αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας ο Ιωάννης Μεταξάς και όντας ιδιαίτερα διορατικός, αντιλαμβάνεται ότι έρχεται ένας μεγάλος πόλεμος στην Ευρώπη και ότι το αεροπλάνο θα είναι το όπλο που θα κυριαρχήσει. Έδωσε πολύ μεγάλη βάση στην προστασία του άμαχου πληθυσμού σε περίπτωση πολέμου. Με βάση αυτό, οργάνωσε πολύ καλά το κομμάτι πολιτικής προστασίας με σκοπό να φτιάξει πολλά αντιαεροπορικά καταφύγια. Το κατασκευαστικό κομμάτι των καταφυγίων ήταν ένας τιτάνιος άθλος του καθεστώτος εκείνης της εποχής, που οφείλουμε -έστω και ετεροχρονισμένα να του πιστώσουμε.

Βέβαια, τα κτίρια από μόνα τους δεν λένε κάτι. Οι πολίτες ήξεραν τί έπρεπε να

κάνουν σε περίπτωση που θα χτυπήσει ο συναγερμός, ποιο ήταν το πλησιέστερο καταφύγιο στη γειτονιά τους (ή στην εργασία τους) κλπ. Έκαναν συχνά ασκήσεις, η οργάνωση-νεολαίας του καθεστώτος Μεταξά (η ΕΟΝ) λάβαινε συχνή εκπαίδευση στην αεράμυνα και ήξερε πώς να καθοδηγήσει τον κόσμο, ή πήγαιναν από πόρτα σε πόρτα και μοίραζαν ενημερωτικά φυλλάδια για θέματα πολιτικής προστασίας. Παράλληλα, για τους Αθηναίους του '30, τα καταφύγια ήταν ένα είδος «διασκέδασης». Στις ασκήσεις, εισέρχονταν ήσυχα, κουβεντιάζανε με τους διπλανούς τους στο εσωτερικό και όταν τελείωνε η άσκηση, αποχωρούσαν με χαρακτηριστική βραδύτητα.

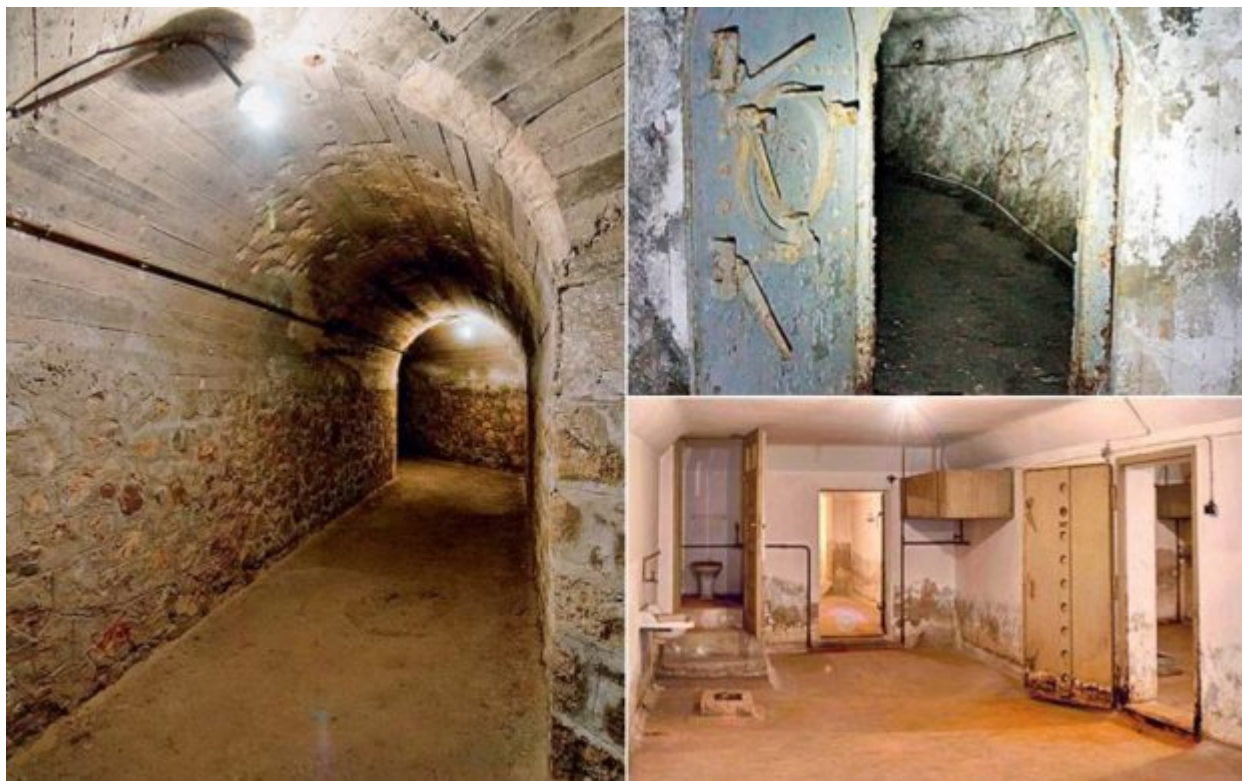
Ποια καταφύγια είναι ενεργά μέχρι και σήμερα;

Είναι πάρα πολύ σχετικό, γιατί έχει διαφορά το να είναι ενεργό στα χαρτιά και να είναι πραγματικό χρησιμοποιήσιμο.

Και πόσα διασώζονται, πόσα έχουν καταστραφεί ή χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς;

Ο στρατάρχης Παπάγος έκανε λόγο για 400 δημόσια καταφύγια και αρκετές εκατοντάδες ιδιωτικά. Επίσης ο Μεταξάς ψήφισε αναγκαστικό νόμο, ο οποίος όριζε ότι όποιος ήθελε να χτίσει νέο κτίριο, έπρεπε υποχρεωτικά να χτίσει και καταφύγιο (με δικά του έξοδα). Χωρίς έγκριση του καταφυγίου από την Αεράμυνα, απαγορευόταν οποιαδήποτε ανέγερση. Αλλά το θέμα είναι, πόσα από αυτά όντως υπάρχουν σήμερα και σε τί κατάσταση βρίσκονται. Κάποια συν τω χρόνω εξαφανίζονται, μπαζώνονται ή γκρεμίζονται μαζί με το κτίριο από πάνω τους. Άλλα έχουν γίνει από αποθήκες μέχρι κάβες, οπότε χάνεται και η φύση τους. Έτσι χάνονται πολλά από αυτά. Το Άττικα για παράδειγμα, ο «ναός της κατανάλωσης», χρησιμοποιεί τους χώρους του καταφυγίου του, ως αποθήκες. Το κτίριο που στεγάζεται το Άττικα κατασκευάστηκε το 1938, ήταν το μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού. Εκεί λοιπόν, αν και οι προδιαγραφές ασφαλείας της εποχής, έλεγαν ότι οι τοίχοι των καταφυγίων πρέπει να έχουν πάχος 30 εκατοστά από μπετόν αρμέ, στο Άττικα είχαν ένα μέτρο πάχος! Ήταν λοιπόν το πιο ισχυρό καταφύγιο σε όλη την Αττική.

Εικόνες του Κωνσταντίνου Κυρίμη από την έρευνά του στα καταφύγια της Πυρκάλ, της Ραφήνας, της Φρεαττύδας και στο Λιμάνι του Πειραιά, που κατασκευάστηκαν για στρατιωτικούς σκοπούς, αλλά και για την προστασία των πολιτών ενόψει του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ποιες ήταν οι προδιαγραφές και τα χαρακτηριστικά τους και σε ποιο βάθος είχαν κατασκευαστεί;

Υπήρχε μια συγκεκριμένη επιτροπή αεράμυνας η οποία όριζε τις προδιαγραφές, που ήταν πάρα πολύ αυστηρές για τα πάντα. Πόσοι θάλαμοι θα υπάρχουν, με ποια σειρά, τη διαρρύθμιση, το ύψος, το βάθος, τα πάντα. Και ήταν τόσο συγκεκριμένες και εξειδικευμένες που υπήρχαν υπο-επιτροπές για τις πόρτες, τον εξαερισμό, κλπ. Τίποτα δεν ήταν τυχαίο εκεί κάτω. Όταν ξεκίνησα την εξερεύνηση και κατάλαβα όλη αυτή τη «φιλοσοφία», μου έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση.

Τι άλλο σας έκανε εντύπωση ερευνώντας τα καταφύγια;

Η φιλοσοφία και η λογική τους, ο μεγάλος αριθμός τους, και πως κάτι που σήμερα είναι άγνωστο για εμάς, τότε ήταν πολύ φυσιολογικό για τους πολίτες. Επίσης πόσο καλά είναι κρυμμένα. Πολλές φορές μου έχει τύχει να είμαι σε καταφύγιο στο Σύνταγμα ή στο Κολωνάκι και από πάνω μπορεί να βρίσκεται η έξοδος κινδύνου και από τις γρίλιες στο πεζοδρόμιο να βλέπεις τους ανθρώπους να περνάνε ή να

κοιτάζουν τις βιτρίνες των καταστημάτων. Υπάρχει μια πόλη κάτω από την πόλη την οποία αγνοούμε. Είναι εντυπωσιακό το πόσο καλά είναι κρυμμένα.

Θα σας αναφέρω κάτι για πρώτη φορά. Πριν μερικούς μήνες έτυχε να επισκεφθούμε ένα καταφύγιο σε εργοστάσιο στον Πειραιά. Αφού πήραμε την άδεια, μας είπε ο ιδιοκτήτης του εργοστασίου ότι ο χώρος ήταν πλημμυρισμένος για πολλές δεκαετίες και ότι δεν έχει μπει κανείς μέσα, ποτέ. Έβαλε μια αντλία, άντλησε τα ύδατα και κατεβήκαμε κάτω. Στο τέλος του καταφυγίου βρήκαμε μια δεύτερη είσοδο/έξοδο. Ήταν η έξοδος κινδύνου, η οποία ήταν κλεισμένη από πάνω, με μια βαριά λαμαρίνα. Βγήκαμε, ρωτήσαμε τον ιδιοκτήτη του εργοστασίου πού είναι η δεύτερη έξοδος (να τη δούμε και απέξω) και δεν είχε ιδέα καν, ότι υπήρχε δεύτερη έξοδος! Ψάχνοντας μέσα στο εργοστάσιο -μαζί με τους ανθρώπους της εγκατάστασης- βρήκαμε μια τεράστια σιδερένια πλάκα σε ένα εργαστήριο. Φέραμε μια ολόκληρη γερανογέφυρα, σηκώσαμε τη σιδερένια πλάκα και αποκαλύφθηκε η χαμένη έξοδος! Ένας εργάτης -με έκδηλη την απορία στο πρόσωπό του- μας είπε ότι εργάζεται στο εργοστάσιο από το 1978 και δεν θα πίστευε ποτέ ότι επί 40 χρόνια πατούσε πάνω από ένα καταφύγιο χωρίς να το έχει πάρει χαμπάρι.

Μεγάλο καταφύγιο στο λιμάνι του Πειραιά

Ποιο είναι το μεγαλύτερο καταφύγιο της Αττικής, το πιο εντυπωσιακό;

Από δημόσια είναι σίγουρα το καταφύγιο στο λόφο του Αρδηττού, με ονομαστική

χωρητικότητα πάνω από 1.300 άτομα. Το δεύτερο, εφάμιλλο σε μέγεθος, είναι εκείνο στο λόφο του Λυκαβηττού, αλλά αυτό δεν ήταν για τους πολίτες, ήταν στρατιωτικό. Ήταν «τα μάτια και τα αυτιά» της πόλης, δεδομένου ότι φιλοξενούσε το Κέντρο Συναγερμού της Αεράμυνας. Ήταν καταφύγιο στρατιωτικών προδιαγραφών, με στοές εκατοντάδων μέτρων.

Σε ποιες περιοχές απαντάται αυτός ο αθέατος, υπόγειος κόσμος;

Καταφύγια υπάρχουν σε όλη την Αττική. Όσο προσεγγίζουμε τον αστικό ιστό, τόσο πυκνώνει ο πληθυσμός, άρα και τα καταφύγια.

Πόσα έχουν ελεύθερη πρόσβαση;

Λιγότερα από τα δάκτυλα του ενός χεριού. Και αυτά ανήκουν κάπου, απλά είναι εγκαταλειμμένα στην τύχη τους. Αυτοί που πρέπει, ξέρουν πού είναι. Όταν ξεκίνησα κι εγώ να τα ψάχνω έβλεπα ότι οι άνθρωποι που τα ήξεραν, δεν έδιναν εύκολα πληροφορίες σε αγνώστους. Στην αρχή απόρησα, στην πορεία κατάλαβα ότι κάνουν πολύ καλά, γιατί όταν η ακριβής θέση ενός (ελεύθερου) καταφυγίου διαρρεύσει (ιδίως στο Ίντερνετ), την επόμενη μέρα θα έχει γεμίσει με γκράφιτι, θα έχουν πάρει ό,τι υπάρχει μέσα, θα το έχουν κάνει χάλια. Όσο λιγότερο γνωστή είναι η τοποθεσία ενός καταφυγίου, τόσο καλύτερα για το ίδιο.

Το μετρό έχει καταστρέψει καταφύγια;

Δεν έχει περιέλθει στην αντίληψή μου κάτι τέτοιο. Αντίθετα, από προσωπική εμπειρία με υπευθύνους του Μετρό, σας λέω ότι είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι σε τέτοια θέματα. Πάντως, γενικά η ευρεία δόμηση από τη δεκαετία του '40 και μετά, μοιραία έχει καταστρέψει πάρα πολλά καταφύγια.

Υπάρχει σύνδεσή τους με τις υπόγειες στοές της Αττικής;

Όχι, αυτός είναι ένας αστικός μύθος. Επειδή τα καταφύγια -κατά κύριο λόγο- είναι ανεξερεύνητα, σκοτεινά, υπόγεια, με μεγάλες στοές, έχουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη αστικών θρύλων. Στην πραγματικότητα, κανένα δεν επικοινωνεί με τα άλλα. Ο στόχος δεν ήταν να αποτελέσουν πέρασμα, αλλά η προστασία των πολιτών. Σε πολλά από όσα έχω πάει, μου λένε ότι επικοινωνούν -μέσω στοών- μια διάφορα μέρη, κυρίως με τη Βουλή. Άρα η Βουλή θα έπρεπε να επικοινωνούσε με τα σπίτια των μισών Αθηναίων εκείνη την εποχή ! Τρομερή παραφιλολογία.

Στοές υπάρχουν;

Σαφώς υπάρχουν αλλά δεν είναι το αντικείμενο στο οποίο θα δήλωνα γνώστης και ειδήμων. Έχετε σκεφτεί να ερευνήσετε και τις υπόγειες στοές για τις οποίες συχνά

γίνεται λόγος; Υπάρχουν άλλοι ερευνητές -πολύ πιο έμπειροι και ικανοί από εμένα-, που έχουν καθιερωθεί σε αυτό το ερευνητικό πεδίο. Οπότε θεωρώ ότι δεν υπάρχει λόγος να μπω στα «χωράφια» τους.

Εξακολουθείτε ακόμα να εξερευνείτε καταφύγια;

Συνεχίζω, παραδόξως. Γιατί ήδη μετά την κυκλοφορία του πρώτου βιβλίου μου (το οποία είναι αυτοέκδοση), είχα ταλαιπωρηθεί πολύ. Ωστόσο, το βιβλίο είχε πολύ θετική απόκριση στους κύκλους που έπρεπε. Παράλληλα, κάποιои άνθρωποι μού έδωσαν και άλλες πληροφορίες και έτσι ήρθε και το δεύτερο βιβλίο. Πάλι είπα «τώρα θα σταματήσω», αλλά τελικά πάω και για τρίτο. Καλώς εχόντων των πραγμάτων, θα βγει το 2019 και αυτή τη φορά θα είναι αρκετά πιο επίσημη έκδοση και υπό την αιγίδα ενός σοβαρού φορέα, ως αρωγός στην έρευνά μου.

Θωρακισμένη πόρτα σε καταφύγιο στην οδό Ασκληπιού (αριστερά). Τα σκαλιά οδηγούν στα ενδότερα ενός καταφυγίου σε γνωστό σιδηροδρομικό σταθμό (δεξιά)

Κατασκεύασαν μόνο οι Έλληνες καταφύγια στην Αττική ;

Από το 1942 έως το 1944 έχουμε καταφύγια από τους Γερμανούς. Εδώ η φιλοσοφία αλλάζει εντελώς. Δεν είναι για να προστατευθεί ο πληθυσμός, αλλά για τον κατακτητή. Πολύ βαθιά στο έδαφος (μπορεί και 10-12 μέτρα) με συγκεκριμένη

κατασκευαστική τεχνοτροπία, που τα ξεχωρίζει από τα ελληνικά. Κατασκευάζονταν –κάποιες φορές- και με καταναγκαστική εργασία του ντόπιου πληθυσμού και βρίσκονται κυρίως κοντά σε νευραλγικές υποδομές (αεροδρόμια, βάσεις, στρατόπεδα κλπ.) ή στην παράκτια Αττική (λόγω φόβου συμμαχικής απόβασης στην Ελλάδα). Γερμανικά καταφύγια θα βρούμε στο Σούνιο, στη Γλυφάδα, στη Βούλα και αλλού.

Πότε σταμάτησαν να κατασκευάζονταν καταφύγια στην Ελλάδα;

Το '40 με την έναρξη του πολέμου. Από το 1940 έως 1949 δεν έχουμε ελληνικά καταφύγια λόγω κατοχής, εμφυλίου κλπ. Και από το '50 και μετά που είμαστε σε μια φάση ανοικοδόμησης, ο υποχρεωτικός νόμος σε ιδιωτικά κτίρια υπάρχει αλλά έχει ατονήσει. Επίσης έχει ξεκινήσει μεγάλη πολεμική από τον κατασκευαστικό κόσμο προς την κυβέρνηση. Οι κατασκευαστές λένε «εμείς πάμε να αναστυλώσουμε τη χώρα και εσείς μας βάζετε να κατασκευάζουμε καταφύγια, πληρώνοντας ένα σωρό λεφτά». Το Δεκέμβριο του 1956 τα καταργεί λοιπόν η κυβέρνηση, αλλά επιβάλλει στους ιδιοκτήτες έναν ειδικό φόρο «3% επί της οικοδομής» με στόχο την κατασκευή δημοσίων καταφυγίων (τα οποία –σημειωτέον- δεν κατασκευάστηκαν ποτέ).

Η χρήση των καταφυγίων, ήταν πάντα η ίδια ;

Τα καταφύγια παρουσιάζουν μια ιστορική συνέχεια και μια διαφοροποίηση ως προς τη χρήση τους. Ενώ αρχικά φτιάχτηκαν για να μας προστατεύσουν από τους εχθρούς μας, αργότερα μας προστάτευσαν από τους... συμμάχους μας (βομβαρδισμός Πειραιά) και τέλος από τους ίδιους τους εαυτούς μας (Δεκεμβριανά). Και το πιο ειρωνικό είναι ότι ενώ φτιάχτηκαν για να προστατεύσουν τον κόσμο, πολλά από αυτά επιτάχθηκαν από τους Γερμανούς στην Κατοχή και έγιναν χώροι βασανισμού και κρατητήρια. Άρα έχουν μια πολυτάραχη ιστορία μέσα σε μια δεκαετία.

Θάλαμος καταφυγίου γεμάτος νερό

Τί έχει γίνει με αντίστοιχα παλιά καταφύγια στο εξωτερικό ;

Στο εξωτερικό έχουν γίνει βιβλιοθήκες, εστιατόρια, καφέ, γκαλερί, χώροι τεχνών. Και το παράδοξο είναι ότι σε άλλες πόλεις της Ελλάδας έχουν γίνει επισκέψιμα, όπως στην Πάτρα, στη Μήλο ή στα Χανιά. Πρέπει να βρεθεί κάποιος να πάρει την πρωτοβουλία να το ανακαινήσει και εδώ στην Αττική. Γιατί οι άνθρωποι πρέπει να γνωρίζουν και να καταλαβαίνουν το παρελθόν τους: πώς έζησαν και πώς επιβίωσαν οι πρόγονοί τους. Να αποκομίσει μια εικόνα και να ενημερωθεί. Φανταστείτε να μπορεί κανείς να επισκεφθεί ένα καταφύγιο στα 50 μέτρα από το Σύνταγμα, 400 τ.μ. και 7 μέτρα κάτω από τη γη. Σίγουρα θα ήταν και ένας ελκυστικός πόλος έλξης τουριστών.

Μιλήστε μας και για την εκδήλωση στις 29 Οκτωβρίου.

Θα είναι η τελευταία εκδήλωση του «Αθήνα Ελεύθερη 2018» την οποία διοργανώνει η βιβλιοθήκη της Βουλής, τα Γενικά Αρχεία του κράτους και ο δήμος Αθηναίων. Εορτάζεται η αποχώρηση των Γερμανών από την πρωτεύουσα και στο πλαίσιο αυτό, ξεδιπλώνονται διάφορες (γνωστές και άγνωστες) ιστορικές πτυχές της εποχής, όπως το κομμάτι των καταφυγίων.

Θεωρείτε ότι έχουν βοηθήσει τα βιβλία σας, στην προβολή της ιστορίας των καταφυγίων;

Γίνονται κινήσεις για την ανάδειξή τους; Ο δήμος Αθηναίων παρουσιάζει μια εξωστρέφεια ως προς αυτό το κομμάτι. Επίσης, συγκεκριμένος δημόσιος φορέας, έχει ενδιαφερθεί: με προσέγγισαν, μου ζήτησαν να τους προτείνω εκείνα που

μπορούμε να ανακαινίσουμε, και διέθεσαν ένα μικρό κονδύλι προκειμένου να ανακαινιστούν κάποια καταφύγια (με στόχο -μεσοπρόθεσμα- να ανοίξουν για το κοινό). Ακόμα είναι σε εμβρυακό στάδιο όλο αυτό, αλλά παράλληλα, αυτή η κινητικότητα ωθεί και εμένα να συνεχίσω την έρευνά μου. Είναι η μεγαλύτερη χαρά και το κίνητρό μου, για να συνεχίσω.

Πώς μπορεί κάποιος να προμηθευτεί τα βιβλία σας;

Τα βιβλία μου είναι μια πολύ περιορισμένη αυτοέκδοση και ως εκ τούτου δεν διακινούνται εμπορικά σε βιβλιοπωλεία. Εντούτοις αν κάποιος ενδιαφέρεται να τα προμηθευτεί, μπορεί να επικοινωνήσει μαζί μου στο e-mail kkirimis@otenet.gr.

Πηγή: READER,ρεπορτάζ:

ΤΖΩΡΤΖΙΝΑ ΝΤΟΥΤΣΗ. *Όλες οι φωτογραφίες του άρθρου προέρχονται από το προσωπικό αρχείο του Κωνσταντίνου Κυρίμη.

Πηγή: mixanitouxronou.gr